

Державна служба України з надзвичайних ситуацій
Національна академія педагогічних наук України
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ: ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

МОНОГРАФІЯ

Державна служба України з надзвичайних ситуацій
Національна академія педагогічних наук України
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
Інститут цифровізації освіти НАПН України
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України
Інститут професійної освіти НАПН України
Департамент освіти і науки Львівської обласної державної адміністрації

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ: ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Монографія

За науковою редакцією
професора Мирослава Ковалю й академіка НАПН України Неллі Ничкало

Львів 2023

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Львівського державного університету безпеки життєдіяльності ДСНС України, протокол № 1 від 30.08.2023 р.

Рецензенти: *Романовський Олександр Георгійович* – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України;
Бідюк Наталя Михайлівна – доктор педагогічних наук, професор;
Рибалка Валентин Вікторович – доктор психологічних наук, професор

Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи : монографія / за наук. ред. Мирослава Ковалю, Неллі Ничкало; упоряд. Андрій Кузик, Андрій Литвин. Львів : ЛДУ БЖД, 2023. 341 с.

Висвітлено актуальні проблеми, досвід, тенденції та перспективи цифрової трансформації галузі освіти і науки. Досліджено теорію та практику проектування інформаційно-освітнього середовища, цифровізацію підготовки здобувачів освіти, обґрунтовано науково-методичні засади впровадження інформаційно-комунікативних технологій у формальній та неформальній освіті, а також методики організації змішаного й дистанційного навчання, підготовки педагогів до використання електронних ресурсів, особливу увагу приділено проблемам кібербезпеки і психопедагогіки безпеки, інформаційним технологіям у наукових дослідженнях, а також менеджменту інноваційних освітніх проєктів; проаналізовано тенденції та перспективи захищеності кіберпростору України та світу в умовах пандемії; викладено управлінські аспекти реалізації інноваційних освітніх проєктів, програм, підготовки грантів. Схарактеризовано досвід освітніх трансформацій в умовах цифровізації європейських держав, США, Японії.

Видання адресовано науково-педагогічним працівникам, керівникам закладів освіти, методистам, дослідникам проблем цифровізації освіти.

ISBN 978-617-95365-1-9

- © Державна служба України з надзвичайних ситуацій, 2023
- © Національна академія педагогічних наук України, 2023
- © Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, 2023
- © Мирослав Коваль, Нелля Ничкало, 2023
- © Андрій Кузик, Андрій Литвин 2023

Торічний О. В., Тушко К. Ю. ПОТЕНЦІАЛ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ.....	125
Логвиненко В. М., Грицанюк В. В. ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ.....	130
Васянович Г. П. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ В МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	133
Нітенко О. В. ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ІНШОМОВНУ ПІДГОТОВКУ ФАХІВЦІВ ПРАВА.....	137
Цюприк А. Я. РОЗВИТОК МОРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ: ІНТЕГРАТИВНО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД.....	141
Коваль І. С. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ГАЛУЗІ БЕЗПЕКИ ЛЮДИНИ.....	146

Розділ 4

**АКТУАЛЬНІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ
ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ**

Бикова М. М., Проценко І. І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МОВНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ	149
Андрієвська-Семенюк О. П., Боднарчук В. В. СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ	153
Капінус О. С. ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СУБ'ЄКТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ.....	157
Колісник-Гуменюк Ю. І. ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНО- ЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ	161
Лашта Р. Б. ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ РЕФЛЕКСІЇ В МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ	164
Марчук С. С. ПЕДАГОГІЧНА РОЛЬ ТРАДИЦІЙ ЛИЦАРСЬКОГО ВИХОВАННЯ У ФОРМУВАННІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СУЧАСНИХ ШКОЛЯРІВ	167
Некіз Т. А. ВПЛИВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ УМОВ НА РЕАЛІЗАЦІЮ МОРАЛЬНОГО ВИБОРУ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ	170

УДК 378.112

І. С. Коваль, канд. пед. наук,

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ГАЛУЗІ БЕЗПЕКИ ЛЮДИНИ

У статті розкрито сутність психолого-педагогічного супроводу та його місце у професійній підготовці майбутніх фахівців галузі безпеки людини. Дійшли висновку, що психолого-педагогічний супровід є безперервним процесом, який на основі соціально-психологічних і педагогічних умов, сприяє успішному самовдосконаленню особистості в освітньому середовищі, використовується у процесі цілісної професійної підготовки рятувальників до діяльності в незвичайних умовах. При супроводі рятувальників, потрібно звертати увагу не лише на індивідуально-психологічні якості характеру, а й відслідковувати інновації, що відбуваються в освіті та професійній діяльності, сприяючи соціально-педагогічному патронажу та взаємодії усіх учасників навчального процесу.

Ключові слова: психолого-педагогічний супровід, професійна діяльність, майбутні фахівці галузі безпеки людини, цифрові ресурси, саморозвиток.

The article reveals the essence of psychological and pedagogical support and its place in the training of future specialists in the field of human security. We came to the conclusion that psychological and pedagogical support is a continuous process, which on the basis of socio-psychological and pedagogical conditions, contributes to the successful self-improvement of the individual in the educational environment, is used in the process of holistic training of rescuers to work in unusual conditions. When accompanying rescuers, it is necessary to pay attention not only to the individual psychological qualities of character, but also to monitor innovations in education and professional activities, promoting socio-pedagogical patronage and interaction of all participants in the learning process.

Keywords: psychological and pedagogical support, professional activity, future specialists in the field of human security, digital resources, self-development.

У нових соціокультурних та економічних умовах сучасного суспільства першочерговим завданням системи професійної освіти є формування особистості, здатної творчо сприймати інформацію та відповідати за особисто прийняті рішення. Тому проблема психолого-педагогічного супроводу майбутніх фахівців галузі безпеки людини, їхнього професійного саморозвитку є однією з актуальних, мало вивчених і дискусійних.

Цілеспрямований процес психолого-педагогічного супроводу майбутніх рятувальників, вимагає від них володіння професійними знаннями й уміннями, компетентнісного мислення, структурування інформації та швидкодії в особливих умовах ризику. Відповідно до цього, актуалізується проблема переорієнтації їхнього мислення на усвідомлення нових вимог до фахової спеціалізації, що сприятиме формуванню професійної готовності до діяльності в екстремальних умовах.

Екстремальний характер професійної діяльності рятувальників, які безпосередньо беруть участь у ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного, природного або соціально-політичного характеру, зумовлює високий рівень ризику виникнення у них нервово-психічних розладів, психічних дезадаптацій і стресових станів. У своїй роботі вони часто зіштовхуються із ситуаціями реальної загрози життю та здоров'ю не лише оточуючих людей, а й власному, стають свідками смертельних випадків, людських страждань, втрат, горя. Діяльність у надзвичайних ситуаціях містить підвищений чинник ризику, дефіцит інформації й часу на обміркування, необхідність прийняття швидких і доцільних рішень, високу відповідальність за результати виконання завдань, наявність неочікуваних перепон. Сильні емоційні та фізичні навантаження створюють передумови до виникнення психічних, соматичних розладів, зокрема суїцидальної поведінки [1, с. 120-123]. Саме тому приділяється підвищена увага психолого-педагогічному супроводу осіб, які працюють у галузі безпеки людини.

У процесі навчання у закладах вищої освіти майбутні рятувальники формуються як активні суб'єкти фахової діяльності в екстремальних умовах та як досвідчені особистості з

розвиненими професійно-значущими якостями й компетентностями. Починаючи з першого курсу, курсанти набувають досвіду роботи в незвичайних умовах (служать в добових нарядах, вивчають спецкурси пожежної безпеки). Проте вирішальне усвідомлення рятувальником майбутньої професійної діяльності відбувається на старших курсах, у процесі інтеріоризації зовнішніх детермінант (наслідування офіцерів, адаптація до умов служби і наказів, отримання практичних навичок) [2, с. 307].

Загалом, психолого-педагогічний супровід майбутніх фахівців галузі безпеки людини має на меті проведення комплексу соціально-педагогічних, психологічних і психофізіологічних заходів, спрямованих на підвищення адаптивності до стресу, формування індивідуальної і групової професійної надійності, зокрема сприяє забезпеченню безпеки діяльності в екстремальних умовах.

Психолого-педагогічний супровід рятувальників в екстремальних умовах має свої особливості. Його першочергове завдання полягає у психодіагностичному обстеженні під час попереднього відбору кандидатів на навчання та службу, яке здійснюється практичними психологами системи Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС України). Особлива увага приділяється діагностиці таких рис характеру майбутнього фахівця як імпульсивність, агресивність, неврівноваженість, оскільки саме вони можуть привести до емоційно-вольової нестійкості в стресових ситуаціях, немотивованої агресії, або проявитись в конфліктності з колегами у службовій діяльності. До виконання завдань в надзвичайних умовах психологи не рекомендують залучати рятувальників, які самі нещодавно пережили психічні травми (трагічна втрата близької людини, загибель на його очах друзів, дітей тощо); при наявності у близьких родичів важких психологічних захворювань, при непорозуміннях та конфліктах в сім'ях [4].

Психолого-педагогічний супровід рятувальників має комплексний характер і включає професійну, фізичну і психологічну підготовку, що є основою не лише ефективної професійної діяльності, а й їхньої безпеки загалом.

Оскільки фахівець, який не вміє керувати власним психічним станом, не здатний ефективно діяти у складних обставинах, психологічній підготовці здобувачів приділяється особлива увага. Змістовий компонент формування готовності фахівців цивільного захисту до професійної діяльності під час навчання у ЗВО охоплює п'ять блоків: професійний, психологічний медичний, соціальний та основ виживання в екстремальних ситуаціях. Зміст психологічного блоку передбачає вивчення чинників впливу, що травмують психіку людини, індивідуальних і колективних форм панічних реакцій в особливих умовах. Розглядаються методи психологічної підготовки до дій у типових надзвичайних ситуаціях, методи управління психічним станом фахівців цивільного захисту в професійній діяльності, зокрема релаксацію й аутогенне тренування; вивчаються індивідуально-особистісні якості, необхідні для ефективних дій в екстремальних ситуаціях; значна увага приділяється мотивації до діяльності у штатних і нетипових обставинах. У результаті підготовки майбутні фахівці «повинні вміти ефективно управляти власним психічним станом в екстремальних ситуаціях і надавати первинну психологічну допомогу постраждалим, застосовуючи способи психологічного захисту та методи психотерапії» [3, с. 155].

Супровід професійної підготовки фахівців галузі безпеки людини спрямований на формування їхньої впевненості в собі, переконаності в гуманності й необхідності застосовуваних заходів, почутті правової і соціальної захищеності сім'ї, готовності нести службу в складних кліматичних і побутових умовах, емоційної стійкості при виконанні завдань в умовах соціальної ізоляції і навіть ворожого ставлення з боку оточуючих; розвиток вмінь надати первинну медичну допомогу собі й колегам, ухвалювати і виконувати самостійні рішення у разі необхідності, навичок спілкування з постраждалими, які ведуть себе агресивно та ін. Поведінка рятувальника в надзвичайних ситуаціях визначається його професійною компетентністю, мотивацією і особистою психологічною підготовленістю до подолання труднощів [1; 2 ; 3].

Особливістю та головною умовою психолого-педагогічного супроводу майбутніх фахівців галузі безпеки людини в процесі навчання є створення складних, невідомих, несподіваних, непередбачених ситуацій, з раптовими змінами і дефіцитом часу для їх подолання, які максимально наближені до екстремальних [1, с. 128]. При чому обов'язковою вимогою під час супроводу є не лише продовження діяльності в ускладнених обставинах, а й перевірка ефективності виконання поставлених завдань.

Ключовими проблемами психолого-педагогічного супроводу діяльності в екстремальних умовах рятувальників є: проблема інтенсивності стрес-впливу на людину екстремальних умов діяльності; проблема індивідуальної адаптивності до дії стрес-факторів; проблема адаптивних і неадаптивних психічних і психофізіологічних станів, що виникають в екстремальних і надзвичайних ситуаціях; методи психологічної роботи в екстремальних і надзвичайних ситуаціях професійної діяльності.

Важливим в організації психолого-педагогічного супроводу рятувальників є вміння використовувати цифрові ресурси й електронні засоби навчання, що стало вкрай актуальним у XXI ст., оскільки у період карантинних обмежень і військового стану освітній процес часто відбувається за дистанційною та змішаною формами. Тому, ще однією з умов супроводу стало підвищення рівня цифрової грамотності, зокрема інформаційної культури. Однак, якщо говорити, про розвиток умінь застосовувати цифрові ресурси, головну роль в такому процесі відіграє самоосвіта. Для цього фахівці ДСНС України повинні переглядати навчальні відео, використовувати розроблені алгоритми роботи з програмним забезпеченням, вивчати технологію застосування окремих додатків в майбутній професійній діяльності.

Висновок. Психолого-педагогічний супровід майбутніх фахівців галузі безпеки людини є безперервним процесом, який на основі соціально-психологічних і педагогічних умов, сприяє успішному самовдосконаленню особистості в освітньому середовищі. Враховуючи той факт, що набуті знання, вміння, навички, компетентності вимагають постійного вдосконалення й осучаснення, при здійсненні психолого-педагогічного супроводу рятувальників, потрібно звертати увагу не лише на індивідуально-психологічні якості характеру, а й відслідковувати інновації, що відбуваються в освіті та професійній діяльності, сприяти соціально-педагогічному патронажу та взаємодії усіх його учасників. Сама ж динаміка супроводу повинна залежати як від об'єктивних, так і суб'єктивних чинників, в результаті чого структурні підрозділи ДСНС України отримають підготовлених спеціалістів, котрі стануть конкурентними на ринку праці не лише України, а й світу.

Список літератури:

1. Коваль І. С. Формування професійної готовності майбутніх рятувальників до діяльності в екстремальних умовах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Львів, 2017. 294 с.
2. Коваль М. С. Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх працівників ДСНС України в інформаційно-освітньому середовищі закладу вищої освіти : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04. Львів, 2020. 567 с.
3. Коваль М., Козяр М., Литвин А. Педагогічна модель формування готовності фахівців цивільного захисту до професійної діяльності. *Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*. Львів : ЛДУ БЖД, 2018. Вип 18. С. 151–159.
4. Козяр М. М. Екстремальна-професійна підготовка до діяльності в надзвичайних ситуаціях. Львів : СПОЛОМ, 2004. 376 с.